

MÅNEDSBLADET

Glemmer du

2

TÅRNBY PÅ *H. C. Andersens* TID

Nr. 4 - April 2005

Tårnby Kommunebiblioteker - Lokalhistorisk Samling

Forsideillustration:

Bruden pyntes, Amager.
Maleri af Julius Exner.

Henvisninger i teksten:

1. Heller ikke Kastrup undgik en ildebrand, det skete i 1834, hvor 6 gårde og 2 huse brændte.
2. Sammenlign pristal i: Poul Thestrup: Mark og skilling, kroner og øre. 1991.
3. Læs mere i Amager, udg. 2002 side 272-274. Johanne Luise Heiberg (1812-1890) skrev i 1848 vaudevillen "En søndag på Amager" heri sangen "I Kongelunden skal brylluppet stå".
4. Sundby Kirke blev først bygget i 1870.
5. Læs mere om skolerne og undervisningen i Tårnby Sogn i begyndelsen af 1800-tallet: Poul Feldvoss: Skolen i de syv landsbyer. Tårnbys skolehistorie 1583-1814. 2004, side 133-149. Flere oplysninger om skolerne i 1800-tallet fås på Lokalhistorisk Samling.
6. Læs om fattighuset i "Glemmer du" nr. 1/2004.
7. Læs mere om glasværket i bl.a. Amager, side 172-177 samt besøg udstillingen om glasværket i Lokalhistorisk Samlings udstillingslokaler på Kastrupgård, samt besøg vores hjemmeside med databaser om hvem der har arbejdet på glasværket. Kastrup Saltværk beskrives i Amager, side 177-178.
8. Læs om fiskeriet i Kastrup og broen i: Inger Kjær Jansen: Kastrupfiskerne og havnen. 1990.

I dette nummer er der desuden hentet inspiration fra:

August Bourmonville: Mit Theaterliv, Bind 1, udg. i 1979.

ISSN 1397-5412

Glemmer du er udgivet af: Tårnby Kommunebiblioteker, Lokalhistorisk Samling
Skrevet og redigeret af: Inger Kjær Jansen
Layout: Vicky Bonde

2 TÅRNBY VED H. C. Andersens TID

BRYLLUP I KASTRUP 1816

August Bournonville fortæller videre i sine erindringer om sine oplevelser i Kastrup her om brylluppet mellem Sidse Tønnesdatter og Jens Jacobsens datter Ane og nabosønnen, Peder Pittersen. Hun var 27 år og han 22 år. De blev viet den 7. januar 1816.

Den poetiske tid var nu forbi, og kystbevogtningen overladt til nogle kompagnier af landmilitsen, men freden nærmede sig, og skønt den hverken var glædelig eller fordelagtig, blev den dog af folket hilst med henrykkelse. Der foretog nu en familiefest hos mine amagerfolk: det er bekendt, at hos bønder i almindelighed ligesom ved hofferne sluttes giftermålene ved overenskomst imellem de pågældendes forældre og værger med særdeles hensyn til de materielle interesser, og navnlig blandt gårdmandsklassen hænder det ofte, at en gammel enke får en ung mand og en ældre enkemand tager sig en ganske ung pige til kone; heraf opstår, især blandt de velhavende, en del barnløse ægteska-

ber, hvorimod de fattige velsignes med talrige børneflokke. Denne gang var det alligevel et virkeligt inklinationsparti (naturligvis indenfor gårdmandskredsen, Gud bevare os for en mesalliance!). Ane og naboens søn Per havde fra deres tidligste ungdom godt kunnet lide hinanden, og nu var tiden kommet, at han kunne overtage sin faders gård og sætte foden under eget bord. – Bryllupsdagen berammedes, og min ven Jacob mødte som brudesvend og bedemand, opremsende en sirlig formular, hvormed han indbød mine forældre og mig til gildet, der skulle holdes i tre dage i træk og i de tre jævnsides liggende gårde.

Logi var der sørget for i nabolaaget, og lån af sølvtøj og andre rekvisitter udbades tilligemed en del teatersmykker og juveler til brudens hovedpynt. Det var midt om vinteren 1815-16 og ved et klart og stille frostvejr, gæsterne ankom fra alle kanter i slæder, vielsen fandt sted i Tårnby Kirke, der ofredes på alteret, og vi kørte tilbage til Kastrup med faner og klingende spil. I alle tre gårde bugne-

Brudesølvet i Tårnby Kirke kunne benyttes af enhver uberygtet brud fra sognet. Det består af en lang sølvkæde med 7 forgyldte mønter med sym bolske figurer, en af dem er til minde om christian VII og Caroline Mathildes sidste falkejagt på Amager i 1772. Huen er syet af rødt fløjel og besat med rosetter og filigranstjerner.

de bordene af stege, skinker og kager. Drikkevarer skænkedes i overflod, og de første timer herand i tavs, alvorlig travlhed; først henad aften blev stemningen livligere, musikken spillede op, og kredsen dannedes omkring brudeparret, der nu skulle træde sin første dans som ægtefolk. Den ellers så djærve og håndfaste Ane stod her i sin lysende brudedragt med en højtidsfuld ynde og uskrømtet blufærdighed, der ligesom forvandlede hende til et ganske nyt

væsen; hun dansede med ædel anstand og fæstede så tillidsfulde blikke på sin mandige brudgom, at alle brød ud i beundring, og både kvinder og hærdede mænd fik tårer i øjnene derved. Nu blev der danset sekstur, syvspring, réel og den uendelige hopsavals; en korpulent kromand præsterede en tøndebåndsdans, men hvad der morede allermost, var en lille dreng, klædt i gammeldags dragt med pudret paryk; han havde en stor tobaksdåse, der tjente til bon-

bonniere og indeholdt sukkergodt til damerne og et sølvfingerbøl til bruden. Han løb i det klare måneskin fra den ene gård til den anden, fulgt af ungdommens jublende skare og spillende en lille komisk scene med tilhørende solodans. Selv den gravitetiske sognepræst måtte ofre til den smittende munterhed, og drengen blev båret i triumf hjem til brudehuset, hvor han, uden selv at ane det, gav Amors rolle i et kostume, der endnu findes i Det kongelige Teaters garderobe og anvendes i intermediet af Holbergs Maskerade.

Fem og halvtredsindstyve år er henrundne siden denne fest; de gamle amagerfolk er for længst gået til hvile; Kastrup har ved ildsvåde og ombygning mistet sit karakteristiske præg¹; Jacob fik sig en gård og en gammel kone, og Ane, der tidlig blev enke, giftede sig om igen med en ung, rask mand. Jeg har ofte mødt hende i staden og mindet hende om de svundne tider: efter mere end 25 års mellemrum, i hvilket jeg havde berejst den største del af Europa og været en halv snes gange i Paris, uden en eneste gang at have vovet mig udenfor Amagerport, besøgte jeg Anes gård og blev hjertelig modtaget af den gamle kone, der, skønt højt oppe i de

halvfjerds, endnu var flink og rørig; hun viste os hele sit velhavende indbo og tog til sidst frem af et gemme et lille sølvfingerbøl fra 1816, som hun rakte mig med et smil, der ligesom farvede hendes åsyn med et ungdomsskær. Det var en grindring fra den lille dreng, der opførte en improviseret ballet ved hendes bryllup, og som nu i en fremrykket alder præsenterer et større arbejde under navn af Livjægerne på Amager.

ILDEBRAND

Den 3. november 1814 udbrød der en stor ildebrand i Sundbyøster og Sundbyvester, hvor 7 gårde og 10 huse brændte, men branden nåede ikke familien Pedersens hus. De berørte familier var nu husvilde og manglede både tøj og mad. Stiftamtmanden, amtsforvalteren en gårdejer og sognepræsten i Tårnby opfordrede derfor i Danske Statstidende (forløberen for Berlingske Tidende) borgere i København til at hjælpe de nødlidte enten med penge, klæder eller fødevarer. Desværre var der også dengang nogle, der udnyttede situationen og gav sig ud for at være fra de ramte familier i Sundbyøster. Men indsamlingen blev en stor succes, kongeparret lagde ud

med at give 2000 rigsdaler². I alt blev der indsamlet 9484 rigsdaler samt tøj, køkkengrej, dyner og puder, madrasser og tæpper.

Niels Pedersen havde ikke fået sit hus forsikret, men da han så konsekvenserne af branden fik han allerede 1 måned efter branden forsikret huset for 370 rigsdaler.

TIDEN DER FULGTE

Amager fik sin første skov i 1818, Kongelunden. Det skete på initiativ af H.C. Andersens velgører og støtte, gehejmeråd Jonas Collin, præsident for Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab. Kong Frederik VI støttede projektet med 16.000 rigsdaler og tillod i 1830 at man gav den nye skov navnet Kongelunden³.

Dorthe blev konfirmeret i Tårnby Kirke i påsken 1819 med bemærkning om, at hun havde "mådelig kundskaber og en sædelig opførelse".⁴ Hendes skolegang fandt sandsynligvis sted i Sundbyøster. Skolen her beskrives således i 1811 af provst Hammond: "*Også denne skole har endnu det uforholdsmæssige store antal af omtrent 120 børn, hvis daglige skolegang nok ikke må være synderlig stadig, da deraf 21 endnu vover at udeblive endog fra Examina. Des-*

to mere bør det anses som bevis for lærerens duelighed at skolen har så mange gode og meget gode børn". De elever, der ikke mødte hver dag, har sandsynligvis måtte arbejde for at hjælpe med at skaffe familien brød på bordet. Måske gjaldt det også Dorthe, hvis kundskaber tilsyneladende ikke var de bedste.⁵

I 1821 blev de to oprindelige retskredse Tårnby Birketing og St. Maglebys jurisdiktion lagt sammen til Amager Birketing. Tingstedet blev indrettet på en gård i Maglebylille ved Amager Landevej.

H.C. Andersen debuterede i 1829 med *Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager i Aarene 1828 og 1829*. Det var til trods for titlen ikke en rejseskildring, men en eksperimenterende roman. Selvom indholdet ikke har meget med Amager at gøre, har H.C. Andersen måske besøgt øen for at lade sig inspirere til bogen.

Den 31. maj 1830 blev Dorthea gift med Lars Johnsen, men samme år mistede hun sin mor.

I februar måned blev der foretaget en folketælling i hele Danmark, Dorthe og hendes familie blev beskrevet således i 1834:

Sundbyøster

Et Huus, husstand nr. 103

Frederik den VII's gade eller senere Spaniensgade, som det så ud omkring 1900. Familien Pedersens hus er forlængst revet ned.

Lars Johnsen, 28 år, gift, huusmand og dagleier

Dorthe Nielsen, 29 år, gift, hans kone

Jonathan Larsen, 1 år, ugift, deres Barn

Niels Pedersen, 71 år, enkemand, inderste og aftægtsmand

Lars Johnsen havde som andre husmænd været nødt til at tage lidt løst arbejde rundt omkring som daglejer. Som det ses havde Dorthe og hendes mand fået en søn John. Han blev født den 21. maj 1833, men fik et kort liv, han døde i 1840, kun 7 ½ år gammel. Senere i 1834 døde Dorthes far,

Niels Pedersen. Dorthe og hendes mand overtog huset i Frederik den 7.s gade (nuværende Spaniensgade). I 1840 blev huset omforsikret, der var ikke sket nogen forbedringer, i stedet var værdien af huset faldet med 130 rigsdaler.

Dorthea og hendes mand fik yderligere et par børn:

Hans Niels født 29.8.1836, han var sømand, da han døde i 1854 kun 17½ år af brystbetændelse.

Ane Sidse f. 27.9.1839.

John født 4.12.1844. Han blev arbejdsmand i Sundbyøster men døde i fattighuset⁶ i Tårnby den 5.10.1868, kun 23 år gammel.

I Kastrup blev der anlagt flere industrier, Kastrup Glasværk i 1847 som en filial af Holmegårds Glasværk samt Kastrup Saltværk i 1851.⁷ Samtidig var fiskeriet ved at udvikle sig her, så man bl.a. fik forbedret den gamle skøjtebro syd for Kastrup havn. Det var en forening, der stod bag dette initiativ.⁸

SOGNEFORSTANDERSKAB OG SOGNERÅD

Demokratiseringen i det danske samfund udviklede sig i 1800-tallet. Otte år før Grundloven blev vedtaget, indførtes en form for kommunal selvstyre med sogneforstanderskaber, der fra 1867 hed sogneråd. De skulle tage sig af socialforsorg, og skole- og vejvæsen. I stedet for de hidtidige kongelig udnævnte embedsmænd var medlemmerne af sogneforstanderskabet valgte dog foreløbig kun blandt de største jordbesiddere og med et fast medlem, sognepræsten. Hverken husmænd som Niels Pedersen eller Lars Johnsen eller arbejdsmænd kunne vælges eller stemme.

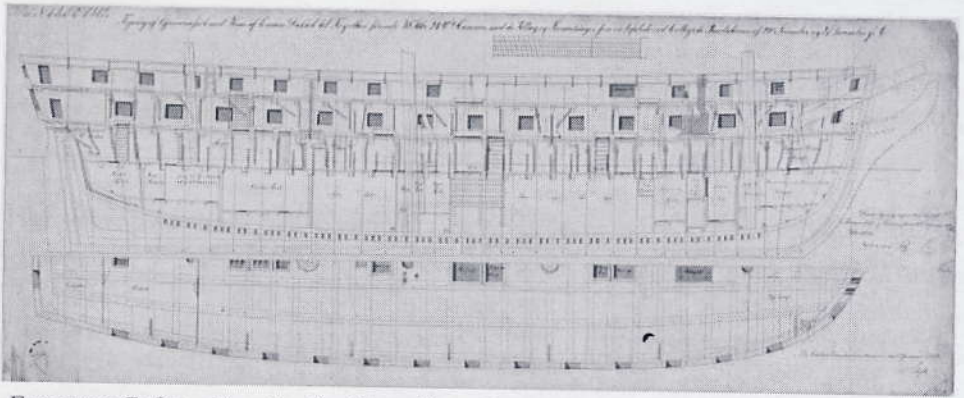
De første møder i Tårnby sogneforstanderskab blev holdt i Amager Birks tinghus på Amager Landevej i Maglebylille. Der må have været siddepladser nok, for i juli

1843 udsendte sogneforstanderskabet en bekendtgørelse, hvor man inviterede borgerne til at overvære dets møder, hvilket må have været enestående på den tid. Hvor vidt der kom tilhørere til møderne, vides dog ikke.

TREÅRSKRIGEN 1848

Det følgende uddrag af brevveksling mellem gårdmand i Maglebylille Christian Christiansen og hans stedsøn Claus Clausen er skrevet i løbet af et par måneder kort efter udbruddet af Treårskrigen i 1848. Claus Clausen er blevet indkaldt som matros på Fregatten Gefion. Brevene beskriver dels, at det daglige liv fortsætter trods krigens nærhed, og dels at Christian Christiansen følger godt med i begivenhedernes gang og har en sund skepsis overfor de mange rygter, der verserer om krigens forløb. Frem for alt lyser bekymringen for stedsønnen ud af brevene.

Treårskrigen eller 1. Slesvigske Krig 1848-1850 bundede i et voksende modsætningsforhold mellem dansk og tysk i hertugdømmerne Slesvig-Holsten. Slesvig ønskede at indgå i Det tyske Forbund, hvilket blev afvist, mens de nationalliberale i Danmark ønske-

*Fregatten Gefjon : Tegning fra Rigsarkivet, Søetatens tegningsamling.
Det var denne fregat Claus Clausen var ombord på i 1848.*

de grænsen ved Ejderen. Slesvig-Holsten gjorde oprør og med hjælp af den preussiske hær rykkede tyskerne op gennem Jylland. Men de måtte trække sig tilbage efter russisk pres, hvilket også fremgår af et af brevene. Krigen fortsatte og efter dansk sejr ved Slaget ved Isted i 1850 blev der sluttet fred i kort efter nytår 1851. Fregatten Gefjon blev bygget i 1843, og mens Claus Clausen var ombord blev det udrustet til krig. Under kampe ved Eckenförde Fjord blev fregatten erobret af tyskerne. Desværre ved vi ikke hvor længe Claus Clausen var indkaldt, men han er hjemme på gården i februar 1850.

Til Claus Clausen af Maglebylille ombord i Fregatten Gefjon

Da vi ved at I endnu ikke er længere borte fra os end vi dagligen kan høre eders skyden, men vi ved ikke hvorledes du befinder dig i din så omvendte stilling så beder vi dig om et par linjer tilbage hvis det er dig muligt, thi vi længes meget efter at vide hvorledes du har det i det hele. Skulde der være noget du trænger til, så lad os det vide, hvis det er os muligt at sende dig noget. Hjemme står det ligesom da du reiste, vi var dog så heldig at vi fik os en karl. Så vi har dog fået lagt og sået uden kornet. Vi kan dog fortælle dig lidt nyt, Crilles på Ladegårdens kone og Peter Cornelius datter er døde i disse dage.

Maglebylille den 16. Juni 1848.

Du skal have mange Tak for dine hilsener som du sendte os med de folk som være kommen hertil fra Eders Skib med tyske skibe som I havde opbragt. Vi ville gerne have sendt Dig et Brev den gang men det blev os ikke muligt at faa noget sendt dertil hvor I ligger.

Herhjemme har vi det alle godt og er ved en god helbred undtagen Moder som er ved Gamle. Markerne står endnu i sin fulde pragt og hvor vi end vender vort øje står det så godt så at alt lover os en ug høst. I år. Her er allerede nye Kartofler og nu skal vi snart til at høste hø. I en stor del af Jylland hvor de fordømte tyskere Indtrængen ligger markerne derimod øde og vore stakkels medmennesker har længe nok sukket over de tunge byrder som den overmodige Fjende påførte dem. Men lige med et blev de dog befriede fra ham. Thi Generalen over de prøisiske tropper udgav den forordning at de skulde betale en skat til Fire Milioner Rigsdaler i Erstatning for de skibe som I har taget, hvis ikke da vilde de selv tage dem med magt og pluýndre overalt i Landet - Men det var ikke Guds vilije at denne slette plan skulle gå i opfyldelse. Kejseren af Rusland sendte ham da han fik dette at hø-

re et strengt brev hvori han opfordrede ham til øjeblikkeligt at trække sig ud af Danmark hvis ikke vilde han rykke ind i Prøisen med hele sin armer og blokere deres havne med sine skibe og nu rykkede tydskerne med Lynets fart ud af Landets havne men dog ikke rykket lænægere ud end i Slesvig men vi håber til Gud at han snart vil blive fordreven derfra da nu svenske, norske og russiske kom de brave danske til hjælp thi det er nu et lærelig farlig ?? Sag I strides for og Gud er retfærdig.

Vi have herhjemme hørt så mange fortællinger.... også den at I var taget til fanger af hamborgeren da Eders Skib var løbet på Grund i Elben, vi vidste ikke hvad vi skulle tro eller tænke men så fik vi snart at høre at det var sikker Løgn, så gik også det Rygte at Hans Kornelius Korneliussen var skudt men det varede ikke længe at de blev i den tro Thi de får den glæde at modtage brev fra ham næsten hver uge. Nok har de enkelte gange nævnt at i (var) med i træfning saa Kulerne susede dem om ørene men uden at beskadige hverken skib eller mandskab. Dampskibet Geiser som de kom med har slet ikke været her til Kjøbenhavn siden som der blev talt om at det skulde komme hertil hver 2de dag

men det var også løgn. Fregatten Thetis har været hertil engang siden den drog herfra nu hører vi at Gefion skal komme hertil det var godt at det var sandt for så kunde vi måske få talt med dig men det er måske heller ikke andet end snak. Husk på at skriv os til hvorledes I befandt Eder i det tordenvejr forleden aften Vi bringer dig mange hilsner fra dine bekendte men især hilser vi Dine forældre og sødskende dig.
Christian Christiansen

**Til Christian Christiansen
Maglebylille paa Amager**

Afleveres i Falgen paa Christianshavn

Afgaaet fra Fregatten Gefion

Kære Forældre og Søsken

Dette er Helgolan men dette støkke må I ikke vise nogen for det er sådan simpel skrivning så I må klippe det fra Og dermed vil jeg lade jer vide at jeg er inu ved god helse og haver det godt og vi vender Thetis nu en af dagene, saa jeg vender at faa Brev Hjemme fra vor dane det staaer til hjemme hos jer. Jeg tænker ikke det varer saa længe førend vi kommer hjem for vores konvej er ikke bestilt længere end til den 20. August men vi vender ikke at... til at faa lov til at blive hjemme. Og i det tilfælde

skulde være at vi ikke skulde få lov til at gå i land så beder jeg jer om at I vil være af den godhed at sende mig dette tøj jeg kunde ogsaa bruge et par støkker til mere di store støkker bluser bliver vel for store at tage med jeg får vel lov til at tage et par ombor For det vil blive køli at.. og tiden for alamen haver vi hård meget urolig vejr haver vi meget urolig veir dersom I haver sådan veier her hjemme så har en meget simpel høhøst. Og jeg vil lade jer vide at der er to af vores folk død i disse dage de lå ikke tilkøjs men tre på fjerde dag fødtes væk dermed ender jeg mit brev

Det bevidnes af mig

Claus Clausen

Maglebylille af 28. Juli 1848.

Hvis du har billeder, oplysninger eller andet af lokalhistorisk interesse, så henvend dig til:

Lokalhistorisk Samling

Kamillevej 10

2770 Kastrup

Tlf. 32 46 05 45

www.bibliotek.taarnby.dk

Klik på **Lokalhistorisk Samling**

Vi har publikumsmaskine med adgang til internettet og mange slægtsforskerlinks.

Åbningstider:

Mandag 15.00 - 19.00

Tirsdag 12.00 - 16.00

Fredag 12.00 - 15.00

Lokalhistorisk Samling har desuden udstillinger på:

Kastrupgårdssamlingen

"Midt på Amager"

&

"Kastrup Glas"

Åbent Tirsdag til søndag

14.00-17.00

Onsdag tillige

14.00-20.00

Plyssen

Amager Strandvej 350:

**Permanente og
skiftende udstillinger**

Åbent Lørdag og søndag

13.00-16.00